

RAISA MARIA TOIVO &
VILLE VUOLANTO

Historiantutkija nyt – ammattihistorioitsijat amatööreinä

Juha Sihvola esitti pääkirjoituksessaan (HAik 2/2002) näkemyksensä historiantutkimuksen edistymisestä viimeisen vuosikymmenen aikana. Raisa Maria Toivo ja Ville Vuolanto nostavat esiin kysymyksiä, joita he esittivät Tampereella keväällä 2002 pidetyssä historiatieteen tutkijakoulun konferenssin päätöskeskustelussa ”Historia nyt – Taas”. He etsivät viitteitä siitä, mihin historiantutkimus on menossa tällä hetkellä, kaksitoista vuotta Historia nyt -teoksen ilmestymisen jälkeen.

■ On helppo käyttää termiä ”valtavirta” kuvaamaan tietynä aikana vallitsevia historiantutkimuksen suuntauksia. Todellisuudessa tuo valtavirta kuitenkin tarkoittaa lähinnä vaikutusvallaltaan niskan päällä olevaa osaa niistä aktiivisesti kirjoittavista ja opettavista akateemisista historioitsijoista, jotka reflektivat omaa sijoittumistaan historiantutkimuksen kentällä. Historiantutkimuksen tila näyttäytyy valikoitujen tutkimusjulkisuutta monopolisoivien auktoriteettien kautta. Jokapäiväisen historiankirjoituksen historia on jo aivan toinen asia. Historiantutkimuksen kulloinenkin valtavirta ei välttämättä tarkoita enemmistöä tutkijoista.

”Nuoret tutkijat”, eli siunattu ja välttämätön moniarvoisuus

Historia-aloilla väitöskirjaa tekevien määrä on huomattavasti kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Pelkästään historiatieteiden tutkijakouluun oli helmikuun alkuun 2002 mennessä ilmoittautunut 259 opiskelijaa ja sen ulkopuolelle jää ainakin muutamia aktiivisia väitöskirjantekijöitä. Joukossa on myös hyvin eri ikäisiä väitöskirjantekijöitä – lähes kolmasosa koululaisista on alle 30-vuotiaita, reilu yksi viidesosa taas 40-vuotiaita tai yli sen.¹ Jo tämä johtaa siihen, että yhteiskunnallisten asemien kirjo on suurta. Lähtökohtien erilaisuudesta seuraa myös tavoitteiden ja keinojen erilaisuus.

Tutkijakoulun kevätkonferenssin aiheena oli ”Edistyykö tutkimus?”. Koulun jäseniä pyydettiin esittelemään konferenssipapereissaan oman tutkimuksensa suhdetta aikaisempaan tietoon, traditioon tai odotuksiin. Saatekirjeessä jo johdateltiin jatkokoulutettavia tiettyyn suuntaan:

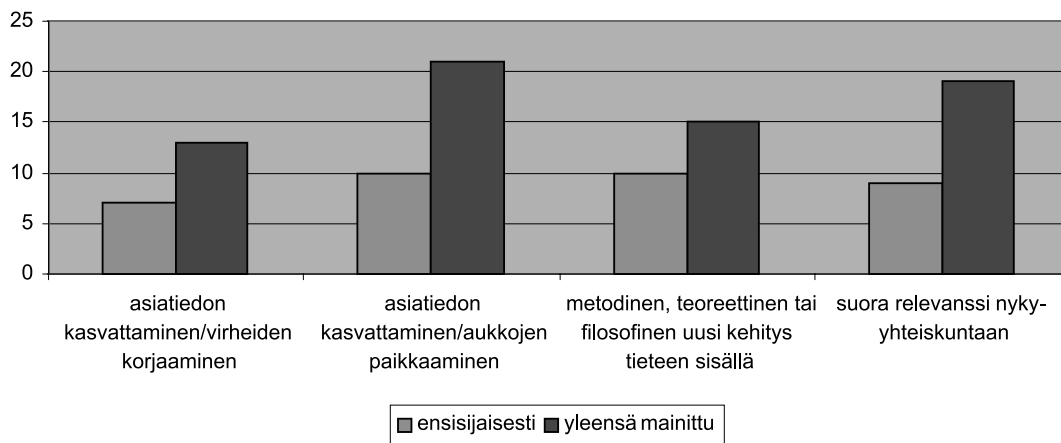
”Sanotaan, että historiantutkimus keskustele menneisyyden kanssa, mutta yhtä lailla se keskustele nykyisyyden, olemassa olevan tietämyksen kanssa. Historiantutkijan paikka ja tarpeellisuus määräytyykin sen mukaan miten hänen tutkimuksensa ja tuloksensa vaikuttavat omassa ajassa.”²

Aktiivisimpien tutkijakoululaisten – niiden, jotka olivat saapuneet asiasta keskustelemaan – näkemykset omasta tehtävästään tutkijoina erosivat toisistaan huomattavasti. Kuten oheisesta kuviosta voidaan nähdä, neljännes väitöskirjantekijöistä perustele

Itsemäärittely: mitä hyötyä tutkimuksestani on?

Lähde: Tutkijakoulun kevätkonferenssin paperit 2002

<http://www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu/sivut/paperit02/pap02.htm>

tutkimustaan ensisijaisesti sillä, että kyseistä asiaa ei ole ennen tutkittu, tai sitä on tutkittu hyvin vähän. Toisaalta lähes neljännes perusteli omaa tutkimustehtävänsä sillä, että se tuottaa tietoa tieteen ulkopuoliseen yhteiskuntaan joko tutkimalla jonkin kehityskulun välitöntä edeltävää historiaa tai tarjoamalla vertailukohtan menneisyydestä.

Sukupolvien välisen eron tuottaminen on harhaanjohtavaa jo siitäkin syystä, että mitään yhtenäistä ”nuorta sukupolvea” ei ole – jos on vanhempakaan. On selvää että joukkoon mahtuu useampia tapoja nähdä historian tutkimusta, joista toiset ovat lähempänä Historia nyt -sukupolven ”valtavirtaa”, toiset tätä edeltävää aikaa. Toisaalta yhtä selvää on, ettei Historia nyt -sukupolvi aio sekään jäädä 1990-luvulle – ainakaan kokonaisuudessaan. Ei pitäisikään puhua sukupolvien välisistä eroista, vaan siitä, mihin tutkimus kokonaisuudessaan on menossa.

Historiantutkijoiden kasvanut määrä tarkoittaa väistämättä yhä enemmän erilaisia näkemyksiä sekä yksittäisistä historiantutkimuksista ja menetelmistä, joilla niihin on päästy, että historiantutkimuksen yhteiskunnallisista tehtävistä ja tieteellisestä luontees-

ta. Näkemyksien erilaisuuteen on sopeuduttava, myös siihen, ettei niitä aina voi sovittaa yhteen. Tieteellinen moniarvoisuus ja näkemyksien paljous tarkoittavat, että ainakaan kaikki eivät ole aina samalla tavalla väärässä yhtä aikaa. Se, joka viimeiseen saakka pelkää kirjoittavansa jotain, joka ei osoittaudu tutkimuksellisesti kestäväksi, on pakotettu loputtomasti vain toistamaan edeltäjiensä teesejä. Tiede on itseään korjaavaa: virheitä on lupa tehdä.

1. Tutkijakouluun rekisteröityneet syntymävuoden mukaan [<http://www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu/sivut/tilasto/syntym.html>]. Haettu 7.7.2002. Koska tutkijakoululaiset on rekisteröity syntymävuoden tarkkuudella, annetut osuudet tarkasti ottaen vastaavat tilannetta vuoden 2001 alussa: tällöin alle 30-vuotiaita oli 30 %, ja 40-vuotiaita ja sitä vanhempia 21 % koulun jäsenistä.

2. P. Haapala & J. Oikarinen *Jatkokoulutuskonferenssi 2002 "Edistyykö tutkimus?"* <http://www.uta.fi/laitokset/historia/tutkijakoulu/sivut/kon02.htm> 26.4.2002. Haettu 7.7.2002. Kirjoituksessamme ja konferenssissa Tampereella 3.–4.6. 2002 usein viitattu teos on P. Ahltaainen, M. Kuisma, H. Kurki, P. Manninen, K. Mustakallio, M. Peltonen, J. Tervonen & I. Turunen (toim.) (1990) *Historia Nyt. Näkemyksiä suomalaisesta historiantutkimuksesta*, Historiallisen Yhdistyksen Julkaisuja n:o 5, WSOY, 1990.

Pääkirjoituksessaan Sihvola mukaili *Historia nyt* -kirjan saatesanoja todeten kirjan olleen sukupolvensa ”viimeinen mahdollisuus esiintyä nuorina vihaisina henkilöinä”.³ Me emme koe tarvetta käyttää moista tilaisuutta, vaikka meidänkin nuoruudestamme voidaan jo olla monta mieltä. Emme yleensääkään koe tarvetta olla vihaisia kapinallisia. Tutkimuksen pakollinen monimuotoisuus ja moniarvoisuus konkretisoituu ehkä nimenomaan kovaäänisestä oikeassa- ja väärässäolemiskeskustelusta luopumiseen. Emme me usko, että kaikki ovat oikeassa – tai ehkä aivan kokonaan väärässäkään – mutta siitä jankuttaminen ei ole yhtä kiinnostavaa kuin se, miksi meillä on niin monta näkemystä asioista ja miksi ne ovat sellaisia kuin ovat. Kovaääniseen vallankumoukseen ei ole tarvetta. Hiljaa hyvä tulee.

Muutosta ei voi välttää

Jatkokoulutuskonferenssissa esiintyneiden ikätovereidensa alustusten ja keskustelun pohjalta Juha Sihvola toteaa, ettei suomalainen historiatiede ole reilussa kymmenessä vuodessa kokenut kovin suuria mullistuksia. Mullistukset liitetään yleensä luonnonkatastrofeihin ja vallankumouksiin, sen tapaisiin kuin ”historian loppu” postmodernismin jälkeen. Mullistuksista puhutaan paljon, niitä yritetään välttää, niiden vaikutuksia yritetään pienentää. Sihvola on oikeassa: tällaista ei ole tapahtunut.

Tästä huolimatta historiantutkimus on muuttunut. Historia nyt -sukupolvi on etabloitunut, eivätkä sen mallit ole enää uusia. Uusi historia on jo vanhaa historiaa.⁴ Esimerkiksi *Historia nyt* -sukupolven edustajille sosiologisia menetelmiä käyttävä yhteiskuntahistoria ja naishistoria olivat merkittäviä läpimurtoja – nyt ne ovat vain mahdollisia ja vakiintuneita lähtökohtia tutkimukselle.

Uusista historiantutkimuksen kohdealueista voitaisiin tietenkin puhua nykyin: ympäristöhistoria, perhehistoria,⁵ vallan historia. Kohteen mukaan tehtävä tutkimuskentän jako ei kuitenkaan ole mielekäs pohdittaessa historiantutkimuksen suuntaa. Traditionaalinen historiantutkimuksen kentän jako poliittiseen-, aate-, kulttuuri- sekä ta-

lous- ja sosiaalishistoriaan on mielivaltainen. Kyse on tutkimuskohteiden ja kysymysten määrittelystä, uusista näkökulmista, jotka vaativat uudenlaisten menetelmien hallitsemista. Esimerkiksi yhteiskuntatieteellisen sosiaalishistorian rinnalle on syntynyt vahva ’kulttuurisen sosiaalishistorian’ traditio, jonka piirissä kulttuurintutkimuksen ja kirjallisuustieteen menetelmät ovat ahkerasti käytössä. Historia on yhä korostuneemmin ja jopa itsestäänselvästi tekstiä.

Methodisten ongelmien määrä ei niinkään riipu historian tutkimusaikakaudesta tai tutkimusteemasta kuin itse tutkijan kunnianhimosta sekä viitseliäisyydestä tutustua monipuolisesti omien alojensa metodiikkaan. Poikkeittieteellisyyttä on toki ollut ennenkin, mutta tällä hetkellä metodinen poikkeittieteellisyys ja oivallusten etsiminen koko humanistis-yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kentältä on itsestäänselvää ja välttämätöntä. Väitämme, että historiantutkimus itsessään on tullut vaikeammaksi erilaisten raja-aitojen kaaduttua tieteenalojen ja tutkimusteemojen väliltä sekä menetelmällisten vaatimusten kasaantuessa. Eri alojen tarpeisiin kehitelyjen tutkimusmenetelmien ja apukäsitteiden tulviminen historiantutkimukseen vaatii paljon: kun esimerkiksi eliittikulttuurin tutkimukseen käytetyillä menetelmillä haluaa vastata samankaltaisiin kysymyksiin 1600-luvun talonpoikaistosta, niitä totisesti joutuu soveltamaan. Tästä seuraa halu eksplisiittisesti kirjoittaa auki käytetyt menetelmät, niiden soveltamistavat ja metodiset valinnat. Oman periaatteellisen epävarmuuden lisäksi saatamme myös epäillä, ettei kukaan muukaan selittämättä ymmärrä, mitä me olemme tekemässä ja miten se pitäisi tehdä. Kasvavalle joukolle tutkijoita tapa, jolla tutkimusta tehdään – ja miten siitä kirjoitetaan – on vähintään yhtä kiinnostava kuin mahdolliset tulokset.

Onko historialla tehtävää?

Historiantutkimuksessa on yleistynyt jopa julkilausuttu pyrkimys yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, tai vähintäänkin tämän vaikutuskanavan olemassaolon tiedostaminen. Yleensähan on katsottu, että jos tutkija pyrkii vaikuttamaan johonkin kulttuuriseen tai

varsinkaan poliittiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun, se on jotenkin arveluttavaa, ja ainakin populaari historianäkemys helposti tuomitsee yrityksen epäobjektiivisena. Sen sijaan, kun tutkija pyrkii osoittamaan väitteensä oikeaksi toisille tutkijoille, yleisiä tieteen etiikkaan ja objektiivisuuteen – mitä itse kukin sillä ymmärtääkin – liittyviä sääntöjä ei välttämättä rikota. Voisi kuitenkin kysyä, eivätkö samat ongelmat koske myös tutkimuksen sisäistä keskustelua metodeista ja valideista tutkimustuloksista?

Tiedettä ei voi erottaa ympäröivästä yhteiskunnasta kuin tieteen vahingoksi. Pinnalla olevat virtaukset ryömivät ajatuksiimme välttämättömästi, ja meidän toiminnastamme – luennoista, julkaisuista ja kahvipöytäkeskusteluista – takaisin yhteiskuntaan ainakin jossain muodossa. Ja koska niillä on yhteys, niillä voi olla myös toisiaan tukevia tai vastustavia vaikutuksia. Esimerkiksi yksilön ja tämän valinnanvapauden korostaminen on viimeaikainen trendi sekä yleensä yhteiskunnallisesti että historian- ja gendertutkimuksessa.

Omissa tutkimuksissamme talonpojat tekevät aktiivisesti valintoja ja pyrkivät vaikuttamaan asioiden kehittymiseen halumaansa suuntaan. Tämä on ääneen lausumaton taustaoletus sille, että ylipäätään voidaan tutkia, miten he tuottavat ja uusintavat hierarkiaansa tai minkälaisilla strategioilla varmistavat perheensä aineellisen ja henkisen jatkuvuuden. Mutta poliittisesti ajatellen yksilön mahdollisuuksien korostamisesta seuraa myös yksilön velvollisuuksien korostaminen. Ja jos oletetaan, että vahvat naiset tai kyvykkäät perheet selviävät aina, onko meillä enää syytä parantaa niiden mahdollisuuksia, joilla syystä tai toisesta on vaikeuksia?

Jollemme halua antaa perusteita tällaiselle ajattelulle, riittääkö että huomautamme aineistostamme löytyvistä ja vielä useammista piiloon jääneistä ihmisistä, joilla ei ole

ollut samoja mahdollisuuksia kuin tarinoittemme päähenkilöillä? Halusipa tutkija sitä tai ei, hän osallistuu nykypäivän keskusteluihin – ja hän on vastuussa sanomisistaan.

Yhteiskuntasidonnaisuudessaan historian tutkimus yhä uudelleen paljastuu yksipuoliseksi. Tämä ei ole kokonaan tiedostamatonta, rahanjaoilla on oma sijansa siinä, mitä Suomessa tutkitaan ja miten. Eurooppalaisuus on löytänyt tiensä suomalaisen historiankirjoitukseen. Etsittäessä ”suomalaisuutta”, historian tutkimuksen kenttää hallitsi kansallinen historiankirjoitus; nyt etsittäessä toisaalta modernia ja toisaalta sitä, mikä voisi erottaa tuosta modernista, tutkimuksen kenttää hallitsee ”modernin” historiakirjoitus.

Mikä sitten on historian tutkimuksen tehtävä? Saman kysymyksen voi esittää toisinkin: mikä on historian tutkijan erityistaito, se, joka erottaa historioitsijan muista menneisyyttä tarkastelevista tutkijoista, vaikkapa filologista tai sosiologista, joka tarkastelee yhteisöä tai yksilöä menneisyydessä – samojen menetelmien avulla. Mikä tekee kaltaisistamme amatöörisosiologeista, amatööririkirjallisuustieteilijöistä ja amatöörifilosoifeista ammattitaitoisia historioitsijoita? ■

3. Juha Sihvola ”Historia nyt – taas”, *HAik* 2/2002, 113. Pekka Ahtiainen ja Jukka Tervonen kirjoittivat ”tiettyä haikeutta tuntien, että teos on tutkijapolven viimeisiä tilaisuuksia esiintyä ’nuoren vihaisen polven’ nimikkeellä”. P. Ahtiainen. & J. Tervonen ”Saatteeksi”, teoksessa Ahtiainen & al. (1990) 7.

4. ”Uuden historian” luonteenpiirteistä ks. Peter Burke (1992) ”Overture: The New History, Its Past and Future”, P. Burken toimittamassa (1992) *New Perspectives on Historical Writing*, The Pennsylvania State University Press, 1–23.

5. *Historia Nyt* -kirjassa käydään vilkasta keskustelua naishistorian suunnista ja asemasta historian tutkimuksen kentällä peräti kolmessa eri artikkelissa. Kuitenkin perhehistoriaan viitataan kirjassa vain kerran, ja silloinkin vain ohimenevänä esimerkkinä tutkimusteemasta, jonka puitteissa kotimaisen sosiaalishistorian tutkijoiden ja antiikintutkijoiden välillä voisi jatkossa olla yhteistyötä. Juha Sihvola (1990) ”Antiikin perintö ja antiikin tutkimus”, teoksessa Ahtiainen & al., 248.